

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

pravoslavais, Juozapas Semaška (Siemaszko) ir Antanas Zubka (Zubko), o nuodugniau pagrindė P. Symonas ir Mykolas Godlevskis (Godlewski)⁵. Tokių pažiūrų nepagrįstumą aiškiausiai įrodo profesorių J. Skydelio, A. Fijalkovskio ir kitų parašyti darbai. Popiežiaus primatu niekas neabejojo, ir tai yra svarbiausia aiškinantis tokius teiginius.

Dėstytojų moksliniai darbai. Akademijos profesoriai ir adjunktai, be tiesioginių savo pareigų – paskaitų skaitymo, savarankiškai tyrinėjo ir rašė mokslinius darbus. Kas skatino domėtis mokslu tais neramiais laikais, nelengva nustatyti. Juk net parašytiems darbams išleisti trūkdavo lėšų. Paprastai dauguma rankraščių taip ir neišvysdavo skaitytojų. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų keistas noras ir užsispyrimas dirbti darbą, kurio rezultatai likdavo stalčiuje. Dauguma parašytų darbų iki šių dienų guli įvairiuose archyvuose.

Veikiausiai Akademijos dėstytojai ne tik galvojo apie valdišką pareigų atlikimą, bet ir stengėsi save realizuoti, tęsti universiteto tradiciją. Jų manymu, Akademia privalėjo tapti ne tik ugdymo, bet ir mokslo židiniu. Toks siekis puikiausiai rodo, jog dėstytojai nepasidavė tuo metu viešpatavusiam nusivylimui ir apatijai. Jų užsibrėžtas tikslas labai skyrėsi nuo aukštuomenės nuotaikų: ji nemažai energijos išliedavo įvairiuose pokyliuose ir pataikaudama valdžiai.

Jauniems dėstytojams buvo iš ko mokytis. Rektorius A. Osinskis mokytumu garsėjo ne tik Lietuvoje, bet ir toli už jos. Netgi klierikai, rašydami įvairius prašymus rektoriui, kartais pabrėždavo, kad nuo A. Osinskio šlovės “skamba” Vilijos krantai. Be to, Akademijos profesorių branduolį sudarė buvę universiteto dėstytojai – jau susiformavusios asmenybės, įpratusios visą laisvą nuo paskaitų laiką skirti moksliniams darbams rašyti. Iš senųjų dėstytojų daug dirbo A. Daugirdas ir J. Skydelis. Kitas išskirtinis Akademijos ypatumas buvo tas, kad tiek pirmasis rektorius, tiek A. Fijalkovskis rūpinosi leisti jau parašytus darbus. Tik dėl jų atkaklumo pasirodė Akademijos dėstytojų veikalai. Vilniaus vyskupas A. Klungevičius taip pat nebuvo abjingas šiam darbui.

1836-1837 m. buvo išspausdintas A. Daugirdo teologijos darbų keturtomis⁶. A. Fijalkovskis parašė įvadinį straipsnį apie jo gyvenimą

⁵ Ibidem.

⁶ A. Dowgird, *Wykład ewangelii i listów Apostolskich*, t. 1 – 2, Wilno, 1836; idem, *Konferencye duchowne*, t. 3, Wilno, 1837; idem, *Nauki rekolekcyjne*, t. 4, Wilno, 1837.

ir mokslinius tyrinėjimus⁷, tačiau dauguma A. Daugirdo darbų nepasiekė spaustuvės. Jo rankraščių sąrašai yra paskelbti ne vienoje knygoje. Nors ir pasirodė dvi studijos apie A. Daugirdą, tačiau gausus jo palikimas iki šiol nėra įvertintas ir išleistas⁸. Išlikę rankraščiai yra saugomi Vilniaus universiteto⁹ ir Ukrainos mokslų akademijos bibliotekų Rankraščių skyriuose¹⁰.

Kalbant apie knygas dar reikėtų paminėti A. Osinskį, kuris ne tik rašė teologijos veikalus, bet ir buvo garsus senosios literatūros ir kalbos tyrinėtojas. Beveik 30 savo gyvenimo metų jis paskyrė lenkų, arba, kaip ją vadino amžininkai, lenkų liaudies, kalbos žodyno sudarymui. Jis buvo parengęs 20 tomų žodyną, į kurį sudėjo ne tik sausus žodžius, bet ir paaiškinimus. A. Osinskis savo rankraščius siuntė į Peterburgą. Jis prašė tuometinio vidaus reikalų ministro D. Bludovo surasti Rusijos mokslų akademijoje specialistų, kurie galėtų papildyti žodyną rusiškais posakiais, atitinkančiais lenkiškuosius. Paprastai šį darbą organizuodavo J. K. Gintila. Tik didelėmis pastangomis 1835 m. pasirodė vienas surinkto žodyno tomas¹¹. Leidybai trūko pinigų. Matydamas, kokia sunki padėtis, A. Osinskis bandė ieškoti išeities. Jis tarėsi su J. K. Gintila dėl savo spaustuvės pirkimo Varšuvoje¹², tačiau šis projektas taip pat liko neįgyvendintas. J. Zavadskis siūlė A. Osinskiui išleisti visą žodyną, tačiau leidėjas reikalavo penkių tūkstančių dukatų ir nuosavybės teisių į šį leidinį¹³. Rektorius neturėjo tiek pinigų.

⁷ A. Fiałkowski, "A. Dowgird", in: A. Dowgird, *Wykład ewangelii i listów Apostolskich*, t. 1, s. I – XV.

⁸ S. Kaczmarek, *Aniol Dowgird filozof nieznaný*, Warszawa, 1965; К. Э. Дорошевич, *Аниол Довгирд – мыслитель эпохи Просвещения*, Минск, 1967.

⁹ "Kurs filozofii", "Krótkie uwagi nad duszą zwierząt i różnica jej od duszy ludzkiej", VUB, f. 3, b. 625.

¹⁰ "Logika" (Ukrainos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, f. A2, b. 4432), "Filozofia moralna" (ibidem, f. A2, b. 4616), "Teologia przyrodzona" (ibidem, f. A2, b. 4616, 4573).

¹¹ A. Osinski, *Dwa wyjątki. Łza i nadzieje*, Wilno, 1835.

¹² A. Osinskio 1835 m. rugsejo 18 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 82, l. 2.

¹³ A. Krasiniński, *Wspomnienia*, s. 50.

Istoriografijoje minima dar viena A. Osinskio knyga „Vilniaus vyskupų gyvenimas“¹⁴. Ji 1856 m. buvo išspausdinta Varšuvoje, tačiau dėl spaustuvėje padarytų klaidų leidėjai jos nepardavinėjo. Kaip kitų to meto mokslininkų, taip ir A. Osinskio dauguma rankraščių liko neišleisti.

Akademijos dėstytojai neužmiršdavo savo mirusių kolegų. Atskirą nedidelę knygutę apie J. Skydelio gyvenimą ir mokslinę veiklą parašė A. Fijalkovskis¹⁵. Šis darbas vertingas tuo, kad autorius apibūdino J. Skydelį ne tik kaip mokslininką, bet ir kaip žmogų.

Vadovėlių rengimas. Klierikams ypač trūko Akademijos profesorių parašytų vadovėlių. Atsivežti vadovėliai veikiausiai nepatenkino Akademijos poreikių. Nemažai dėstytojų mokė klierikus iš savo vadovėlių. Ir ne tik dėl jų trūkumo, bet ir dėl to, kad tai buvo garbės reikalas.

Dar prieš Akademijos įsteigimą dogminės teologijos vadovėlių parašė A. Fijalkovskis¹⁶. Tiesa, šis darbas mažai kam žinomas, ypač Lenkijos Bažnyčios istorikams. Jis neminimas ir enciklopedijose. Ne taip, kaip Austrijoje parašytuose vadovėliuose, jame nėra jokių jozefinizmo pėdsakų. Ar iš šio vadovėlio mokėsi klierikai, nepavyko nustatyti, programose jis neminimas, tačiau pagal tuometinę tradiciją tikriausiai iš jo mokėsi ir Akademijos klierikai.

Pirmuoju Akademijos gyvavimo laikotarpiu 1835 m. vadovėlių parašė J. Skydelis. Homiletikos profesorius L. Borovskis iškart pradėjo iš jo skaityti paskaitas. Be to, tai buvo didelė parama ir klierikams, nes homiletikos vadovėlių labai trūko. Beje, gerokai vėliau buvęs Akademijos adjunktas A. Važinskis taip pat parašė tokių vadovėlių¹⁷ – tiesa, išleistą Krokuvoje jau po autoriaus mirties. Amžininkai gerai vertino J. Skydelio vadovėlių. J. Skydelis mokėjo daug kalbų, todėl puikiai galėjo remtis naujausia kitų šalių literatūra. Jo homilijoje nėra jokių jozefinizmo pėdsakų. Tai rodo, kad Akademijos profesorių požiūris skyrėsi nuo tuometinės tradicijos.

¹⁴ A. Osinski, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1 – 3, Warszawa, 1856.

¹⁵ A. Fialkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, Wilno, 1842.

¹⁶ A. Fialkowski, *Institutiones Theologiae Dogmaticae in compedium redactae ad usum Ecclesiasticorum*, Wilno, 1832.

¹⁷ A. Ważyński, *Homiletyka*, Kraków, 1891.